

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

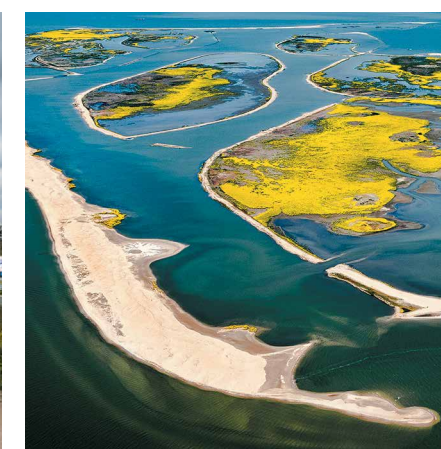
GEBIEDSGERICHT WERKEN AAN RUIMTELIJKE KWALITEIT // BEST PRACTICES

Dit is een uitgave van

Rijkswaterstaat

www.Rijkswaterstaat.nl
0800 - 8002

december 2025

EEN WOORD VOORAF

Ruimtelijk ontwikkelen en areaal beheren in een klein en vol land als Nederland is een ingewikkelde puzzel. De ruimte is schaars, aanpassingen in een ingericht gebied staan niet op zichzelf. Door samen te werken, kunnen we maatschappelijke opgaven verbinden en gebieden versterken. Zo kunnen onze projecten Nederland mooier maken.

Gebiedsgericht werken begint bij scherp krijgen wat een gebied nodig heeft. Het vraagt om respect voor de belangen van de samenwerkingspartners en de bereidheid om gelijkwaardig met hen samen te werken. Het vraagt om gedrevenheid en creativiteit om te komen tot het beste resultaat. Als het gesprek tussen de partners vroeg start, kan de samenwerking optimaal worden ingericht.

Door te werken aan versterkte ruimtelijke kwaliteit ontstaan er nuttige, mooie en duurzame oplossingen, passend bij het gebied. Aandacht voor ruimtelijke kwaliteit kan projecten versnellen en draagvlak creëren. Het zorgt voor meerwaarde voor gebruikers en de omgeving.

De mooie voorbeelden in deze uitgave beschrijven hoe gebiedsgericht werken en de aandacht voor ruimtelijke kwaliteit het verschil hebben gemaakt: in proces, in mogelijkheden, in resultaat. Laat u inspireren!

Ingeborg Absil
Directeur Bereikbaarheid
en Netwerkkwaliteit
RWS WVL

Bregje van Beekvelt
Directeur Netwerk-
ontwikkeling
RWS WNN

Henrik Hooimeijer
Directeur Techniek en
Technisch Management
RWS GPO

BEST PRACTICES

INHOUDSOPGAVE

EEN BREDE KIJK OP GEBIEDSVERSTERKING

6

N200 ONDERHOUD

8

OIJEN - WANSSUM RIVIERVERRUIMING + GEBIEDSONTWIKKELING

14

HEINENOORDTUNNEL VERNIEUWING

20

A24 BLANKENBURGVERBINDING AANLEG

24

MARKER WADDEN AANLEG EILANDEN

30

A2 MAASTRICHT AANLEG TUNNEL + GEBIEDSONTWIKKELING

36

STUWENSEMBLE NEDERRIJN EN LEK VERNIEUWING

44

GALECOPPERBRUG A12 VERNIEUWING ZUIDBRUG

50

SLUIZENCOMPLEX EEFDE AANLEG TWEEDE SLUISKOLK

54

A1 STROE - BEEKBERGEN ONDERHOUD BERM

60

SLOTWOORD

66

EEN BREDE KIIK OP GEBIEDSVERSTERKING

Gebiedsgericht werken is een manier van kijken, denken en doen die de verschillende ontwikkelingen en belangen in een gebied met elkaar verbindt. Rijkswaterstaat zoekt met samenwerkingspartners naar passende oplossingen om een gebied te versterken. Door samen te werken aan ruimtelijke kwaliteit ontstaat een nuttig, mooi en duurzaam resultaat.

GEBIEDSGERICHT WERKEN

Gebiedsgericht werken kent drie typen gebiedsprocessen: samenwerken, coördineren en afstemmen. Het verschil is de mate van samenwerking. Bij samenwerken is sprake van een gezamenlijk ontwerp en gezamenlijke uitvoering. Bij afstemmen doet Rijkswaterstaat ontwerp en uitvoering zelfstandig, maar stemt wel af met partijen in een gebied. Bij coördineren is er sprake van een zelfstandig ontwerp en zelfstandige uitvoering. Een samenwerking die past bij de aard van de opgave én het gebied is een voorwaarde voor een succesvol project met maatschappelijke meerwaarde.

RUIMTELIJKE KWALITEIT

Ruimtelijke kwaliteit ontstaat wanneer de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde van de fysieke leefomgeving in balans zijn. De bestaande waarden vormen daarvoor het vertrekpunt, bekeken vanuit landschap, gebruik, ecologie en cultureel erfgoed. Deze brede blik, met oog voor belangen en risico's, helpt bij draagvlak onder betrokkenen en een soepel ontwerp- en uitvoeringsproces. Het werken aan ruimtelijke kwaliteit is nuttig bij alle typen projecten: grote en kleine; bij aanleg, vernieuwing en instandhouding. Een belangrijk instrument is integraal en ruimtelijk ontwerpen. Hiervoor werkt Rijkswaterstaat samen met ruimtelijk specialisten: architecten, landschapsarchitecten en restauratiearchitecten, afhankelijk van de opgave.

SAMEN WAARDE CREËREN

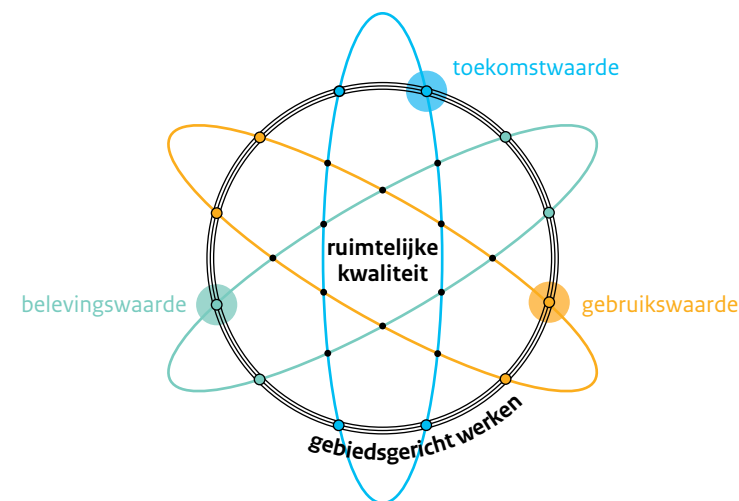
In de dagelijkse praktijk hebben al veel projectteams in een gebied samenhang en ruimtelijke kwaliteit weten te bereiken. Inzichten en ervaringen uit diverse voorbeeldprojecten hebben wij in beeld gebracht: van de renovatie van de tuibrug over het Amsterdam-Rijnkanaal bij Utrecht, tot een nieuw snelwegtraject bij Rotterdam met een tunnel onder de polder; van integrale gebiedsontwikkeling met een groen dak op de stadsring bij Maastricht, tot samen met de natuur gebouwde eilanden voor een gezonder Markermeer. Deze *best practices* vertellen de verhalen van vakmensen, hun samenwerking en het resultaat.

DE MEERWAARDE

Gebiedsgericht samenwerken aan ruimtelijke kwaliteit, passend binnen de technische en financiële kaders, levert meerwaarde op voor het werk van Rijkswaterstaat. Het leidt tot:

- de mooiste, beste en meest duurzame oplossingen, in samenhang met het gebied en de cultuurhistorische waarden;
- maatschappelijke waarde die aan veel mensen ten goede komt;
- consensus om de ruimtelijke opgaven in het gebied met elkaar te verbinden;
- het versnellen van projecten die moeizaam van de grond komen of vastlopen.

GEBIEDSGERICHT WERKEN AAN RUIMTELIJKE KWALITEIT

De ruimtelijk ontwerper verbindt het ruimtelijk-ontwerpproces met het gebiedsgericht samenwerken. Zoekend naar de balans tussen de drie waarden wordt ruimtelijke kwaliteit bereikt, met en voor het gebied.

HEINENOORDTUNNEL

VERNIEUWING

Opgave: Levensduur van de tunnel verlengen

Oplossing: Tunnel en installaties renoveren, installaties in de twee oude dienstgebouwen vervangen, gevel van de dienstgebouwen vervangen

Type gebiedsproces: Afstemmen

Locatie: Onder de Oude Maas in snelweg A29 tussen Barendrecht en Oud-Beijerland

Opdrachtgever: Rijkswaterstaat

Ruimtelijk ontwerp: Architectenbureau Syb van Breda & Co

Start planvorming: 2017

Uitvoering: 2023 – 2024

Realisatiebudget: € 200 miljoen

Volumestudie naar locatievarianten voor de technische installaties

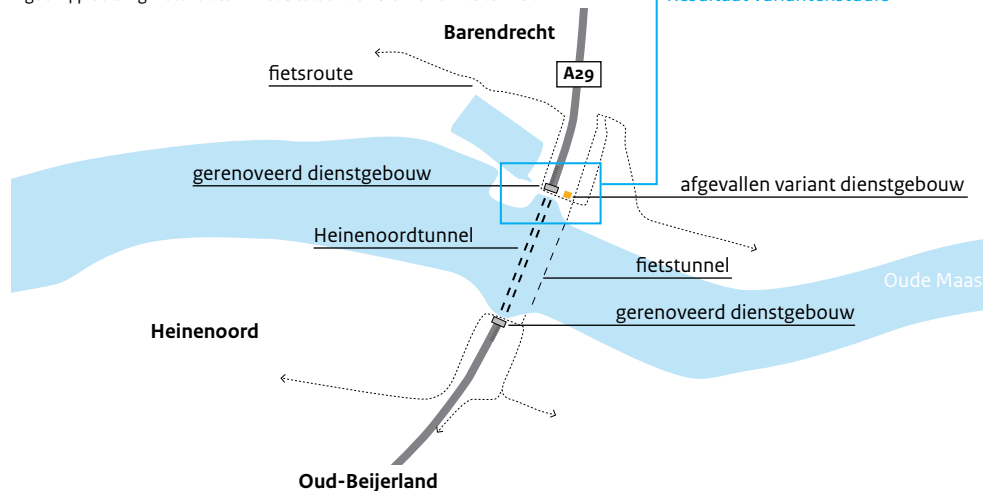
Figuur 1 en 2 plaatsing nieuwe gebouwen naast tunnel.

Figuur 3 plaatsing nieuw gebouw zijkant tunnel.

Figuur 4 plaatsing installaties in het bestaande volume van de tunnel.

Resultaat variantenstudie

Brede kijk maakt nieuwe dienstgebouwen overbodig

Het einde van de levensduur was in zicht voor de Heinenoordtunnel onder de Oude Maas, gebouwd in 1969. Een grondige renovatie was nodig. In de planfase constateerde de architect dat de oude dienstgebouwen konden blijven staan. Het moderniseren van de installaties was daarin gefaseerd mogelijk, zonder de tunnel te hoeven sluiten. Een brede ruimtelijke analyse gaf dit inzicht.

In de planfase voerde het projectteam een gebieds- en stakeholdersanalyse uit en organiseerde een interne inleefsessie om tot een doordachte projectbeschrijving te komen. Een belangrijke randvoorwaarde was een tunnelsluiting met omleidingen te minimaliseren, omdat de maatschappelijke kosten daarvan zo'n 2 miljoen euro per dag zouden bedragen. Het was een logische gedachte om de nieuwe besturings- en bedieningsinstallaties in een andere ruimte op te bouwen, zodat de oude installaties konden blijven functioneren om de tunnel open te houden. Hierdoor was de bouw van twee nieuwe dienstgebouwen en een middentunnelkanaal voor de nieuwe installaties nodig. De oude dienstgebouwen met de oude installaties zouden daarna worden gesloopt.

Een ruimtelijke kijk op de opgave

“Door het project als een ontwerpogave aan te vliegen, werd het – naast een technische – ook een ruimtelijke opgave voor een architect”, vertelt Laurens van Tiel, adviseur ruimtelijke kwaliteit bij Rijkswaterstaat. “De architect gaven we de ruimte om onderzoek en analyses te doen. Samen met het architectenbureau en het ingenieursbureau hielden we de opgave dus eerst goed tegen het licht, in plaats van een voor de hand liggende oplossing te kiezen. Daardoor ontstond het idee om de bestaande dienstgebouwen te renoveren en te hergebruiken.”

Nieuwe oplossingen door een sterk team

“We ontdekten dat we steeds meer installaties in de bestaande dienstgebouwen gefaseerd konden vervangen, terwijl dat door ruimtegebrek eerst onmogelijk leek”, aldus Theo van Maris, technisch manager bij Rijkswaterstaat. “Het weghalen van het ene systeem creëerde ruimte voor het andere. Eén nieuw dienstgebouw werd overbodig. Daar werden we zo enthousiast van, dat we verder dachten en ook het tweede dienstgebouw wisten weg te werken. Door wekelijks overleg, met alle partners fysiek aan tafel, buitelden de ideeën over elkaar heen. Naast de gefaseerde renovatie van de dienstgebouwen kwamen we tot een middentunnel als oplossing voor de installaties.” De ruimtelijke analyses en de schetsen van de architect zijn een waardevolle bijdrage aan het technische ontwerpproces geweest en lieten zien dat het ontwerp haalbaar was. De ideeën hebben tot een verrassende oplossing geleid, waardoor de cultuurhistorische waarde van de Heinenoordtunnel is behouden en de esthetiek van het oorspronkelijke ontwerp is versterkt. Bovendien bleef de tunnelafsluiting beperkt tot slechts enkele weken en weekenden.

Integrale focus voor tunnelrenovaties

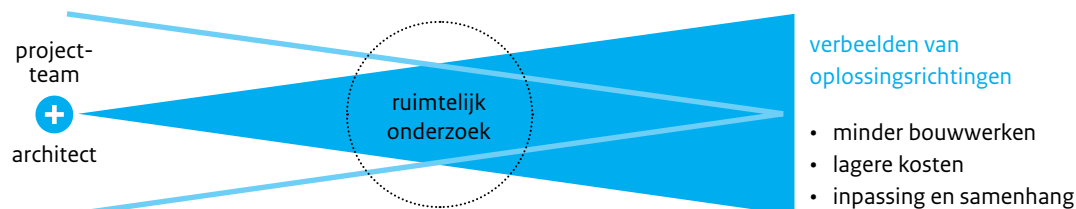
“Vanuit ruimtelijke kwaliteit zijn vakmanschap, de juiste architect en duidelijke rollen en posities in projectteams belangrijke factoren”, vervolgt Laurens. “Het is van essentieel belang om met een kleine groep goede professionals en een duidelijke visie aan de slag te gaan. De technische oplossing was een goed houvast voor de architect. Door de samenwerking met het ingenieursbureau en de architect kwamen we tot een bredere kijk op de opgave. We kregen aandacht voor de ruimtelijke en esthetische kant van het project, zonder de techniek en aspecten als veiligheid, duurzaamheid en onderhoud uit het oog te verliezen. Die integrale focus zou ik bij volgende tunnelrenovaties duidelijker in de samenwerkingsovereenkomsten met derden willen vastleggen om die integraliteit te borgen. Dit schrijven de kaders voor ruimtelijke kwaliteit ook voor.”

“De inbreng van de architect en het enthousiasme in het team hebben geleid tot een slimme, doelmatige oplossing met minimale tunnelsluitingen, minder materiaalgebruik en een besparing van 1,5 miljoen euro”, benadrukt Laurens. “Ruimtelijke kwaliteit is niet de slagroom op de taart, maar de manier waarop je de taart bakt. Het leverde een toekomstbestendig, goed functionerend en duurzaam kunstwerk op met versterking van de ruimtelijke kwaliteit in het gebied.”

“Mijn eerdere ervaringen met een architect waren niet zo positief, omdat de ideeën toen onvoldoende dienstbaar waren aan het project. Nu ben ik helemaal om, want een architect verruimt je blik. Bovendien laten de impressies van de architect zien hoe het allemaal mogelijk is, wat ook bij de aanvraag van vergunningen waarde heeft.”

// Theo van Maris,
technisch manager
renovatie
Heinenoordtunnel

MEERWAARDE ARCHITECT BIJ RENOVATIE

MEERWAARDE

- **Gebiedsgericht werken:** In deze technische vernieuwingsopgave richtte men zich niet op afstemmen met de omgeving. Wat dit project voor het gebied deed, was inzetten op zo min mogelijk hinder voor de weggebruikers en de omgeving. Hieruit volgde een fasering in het uitvoeringsplan met een grote impact op de ruimtelijke planvorming.
- **Ruimtelijke kwaliteit:** De cultuurhistorische waarde van de Heinenoordtunnel is behouden en de esthetiek van het oorspronkelijke ontwerp is versterkt. Extra gebouwen, nieuwe verhardingen en hekwerken zijn voorkomen. Het beeld van de tunnelingang is rustiger geworden en deze past beter in de omgeving door de nieuwe gevel van de oude dienstgebouwen.
- **Architect:** De architect werd vroeg in het proces betrokken en maakte een ruimtelijke analyse van de opgave. Deze inzet droeg bij aan keuzes die het gebied waardevol versterkten, het proces sterk verbeterden en de bouwwerkzaamheden en kosten aanzienlijk verminderden.

TIPS

- Betrek in de planfase van ruimtelijke opgaven een adviseur ruimtelijke kwaliteit en een architect, om de kijk op het project te verruimen en tot integrale oplossingen te komen die meerwaarde hebben voor het project en het gebied.
- Kies een architect die technisch goed onderlegd is om de opgave goed te begrijpen. Laat zijn impressies nog schetsmatig zijn om open gesprekken met stakeholders te stimuleren.

Contact:

Theo van Maris of
Laurens van Tiel,
beiden Rijkswaterstaat

SLOTWOORD

Gebiedsgericht werken aan ruimtelijke kwaliteit draagt bij aan een mooier Nederland. De voorbeelden in deze uitgave laten zien hoe een goede samenwerking met partijen in het gebied en de focus op de behoefte van het gebied tot maatschappelijke meerwaarde kunnen leiden. Door het versterken van ruimtelijke kwaliteit daarbij als uitgangspunt te nemen, worden de ingrepen goed afgestemd op het karakter van het gebied. De betrokkenen kijken met recht trots terug op deze projecten en de bereikte resultaten, waarin telkens op eigen wijze een passende balans is gevonden tussen de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde.

Meer informatie

Wil jij ook aan de slag met gebiedsgericht werken en ruimtelijke kwaliteit? De belangrijkste documenten vind je in de Werkwijzer RWS. Voor advies kun je terecht bij de coördinatoren en adviseurs in de Rijkswaterstaat regio, bij de landelijke adviseurs en bij Leerplatform Gebiedsgericht Werken. Hun contactgegevens en meer achtergrondinformatie zijn op Rijkswaterstaat Plein en Kennisplatform te vinden onder 'ruimte', 'ruimtelijke kwaliteit', 'gebiedsgericht werken' en 'cultuurhistorie, archeologie en landschap'.

Relevante documenten Rijkswaterstaat

- ['Handelingsperspectief voor jou als gebiedspartner'](#)
- ['Kader Ruimtelijke Kwaliteit'](#)
- ['Kader Monumenten'](#)
- ['Kijk op de ruimtelijke kwaliteit van Rijkswegen'](#)
- ['Kijk op de ruimtelijke kwaliteit van Rijkskanalen'](#)
- ['Visie op de ruimtelijke kwaliteit' of 'Areaalvisie van Rijkswaterstaat Regio'](#)